

Ratko Škrbić*

STANOVNIŠTVO SREBRENICE

U okviru ovog referata biće prikazivani podaci o stanovništvu Srebrenice sa zvaničnih popisa stanovništva po popisnim periodima koji su važili po tadašnjim zakonima o popisu stanovništva. Osim ovih podataka, biće prikazani i podaci o broju stanovnika Srebrenice koje su registrovali lokalne muslimanske vlasti i organi odbrane i bezbednosti (civilne zaštite), kao i predstavnici međunarodnih snaga i organizacija koji su bili u Srebrenici tokom sukoba, pa prema tome i tokom operacije „Krivaja 95“ i posle nje. Na kraju, biće prikazani podaci o broju stanovnika Srebrenice pre, u toku i posle operacije „Krivaja 95“. Nema sumnje da je to korektan put da se prikaže razlika u broju stanovnika pre i posle citirane operacije. Ako se utvrdi negativna razlika broja stanovnika posle operacije „Krivaja 95“ u odnosu na broj stanovnika pre te operacije onda je, nadam se, potpuno i van svake razumne sumnje, jasno da postoje žrtve, bez obzira na to da li će one biti u početku prikazane kao nestali ili kao poginuli, stradali na drugi način ili eventualno organizovano i planski sa umišljajem pogubljeni. To je prvi razlog zbog kojeg sam se opredelio za ovakav put istraživanja.

Druga razlog, ne manje važan, jeste moja čvrsta opredeljenost da se ovom vrlo važnom i kontroverznom pitanju govori na osnovu činjenica i tako doprine-se utvrdjivanju istine. Podsećam na inspirativnu rečenicu Noama Čomskog u *World Orders Old and New*, odmah na početku knjige. Ta nadahnjujuća misao glasi: „*Nekritičko prihvatanje dovodi do pogrešnog shvatanja.*“ Ta rečenica me je dodatno motivisala.

Što se pristupa tiče, smatram da je pregled popisnih i uopšte demografskih podataka najbolji put da se dođe do manje-više pouzdanih uvida u činjenično stanje, odnosno do brojnog stanja stanovništva u Srebrenici više desetina godina pre sukoba, u bivšoj SFRJ, u toku sukoba, u toku operacije „Krivaja 95“ i posle nje. Analizom popisa stanovništva moguće je, sa zadovoljavajućim stepenom pouzdanosti utvrditi broj stanovnika po polu i starosnoj dobi, što je za mene i moja istraživanja bilo od odlučujućeg značaja. Tom analizom moguće je otkriti i druge činjenice u vezi sa stanovništvom, kao što su: indeksi (prirast-natalitet) stanovništva; procenat učešća stanovništva po polu i starosnoj dobi u ukupnom bro-

* Penzionisani oficir JNA i VRS; predavač strategije na vojnoj školi.

ju stanovnika; procenite učešća radno sposobnog stanovništva (za koje se smatra da je i vojno-sposobno) u ukupnom broju stanovnika; njihovo učešće u ukupnom broju muškaraca i tako dalje. Ova poslednja kategorija, radno sposobni (vojno-sposobni) muškarci, biće područje posebnog interesovanja, vanredno će nas zanimati i našu i vašu pažnju ćemo fokusirati na njih. To će se nešto kasnije i pokazati detaljnije. Nadalje, analizu stanovništva je moguće vršiti samo na osnovu egzaktnih podataka dobijenih na redovnim ili vanrednim popisima stanovništva ili na drugi način dobijenim podacima o broju i strukturi stanovništva po polu i starosnoj dobi. Kao što će se videti, nije moguća manipulacija ciframa niti su moguće bilo kakve pretpostavke.

U narednim fazama analize stanovništva fokusiraćemo se, kao što sam već rekao, na utvrđivanje broja radno sposobnih (vojno- sposobnih) muškaraca pre, u toku i posle operacije „Krivaja 95“. Smatram da je ovakav pristup sa aspekta nauke potpuno ispravan jer će mo na taj način utvrditi eventualnu razliku brojeva radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca registrovanih u Srebrenici pre operacije i onih registrovanih posle operacije „Krivaja 95“. A kada otkrijemo tu razliku, neće nam biti teško da utvrdimo da li je, i ako jeste, koliko je, manji broj radno sposobnih muškaraca registrovan među izbeglicama posle pada Srebrenice, odnosno posle operacije „Krivaja 95“ u odnosu na broj radno sposobnih muškaraca koji se zatekao u Srebrenici po otpočinjenju te operacije i da, na osnovu te razlike, konstatujemo da li određeni broj muškaraca eventualno nedostaje, a ako nedostaje, koliki je taj broj. Kada i ako utvrdimo da određeni broj muškaraca nedostaje, moći ćemo sa sigurnošću samo konstatovati da postoje žrtve, ali još uvek nećemo moći tvrditi da li se radi o pogubljenim, poginulim u borbama tokom proboja ili o nestalim. To će se morati posebno utvrđivati, čime se ja neću šire baviti jer, da se podsetimo, moj cilj je da utvrdim da li je ili nije bilo masovnih muslimanskih žrtava i da li se one mogu izraziti krupnijim ciframa ili ne. To je moj prioritetni zadatak.

Naravno, razmatraćemo, u predmetnim grupama, samo one muškarce koji su registrovani živi, kako pre operacije „Krivaja 95“ tako i posle te operacije. Stoga čitaocu, od sada, skrećem posebnu pažnju na sve podatke koji se odnose na radno sposobne (vojno-sposobne) muškarce.

1. Pregled stanovništva Srebrenice po zvaničnim popisima

Za početak ove analize poslužiće nam tabela 1: Stanovništvo Srebrenice po popisima.

Napmene uz tabelu 1

1. U koloni 11 broj iznad razlomačke crte predstavlja procenat radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju radno sposobnog stanovništva (kolona 8), a broj ispod razlomačke crte procenat radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju muškaraca (kolona 4.).

2. U polju E-10 broj od **11.380** predstavlja broj vojno-sposobnih muškaraca dobijen proračunom, a kao baza za proračun poslužili su nam procenti u kolo-

TABELA-1 STANOVNIŠTVO SREBRENICE PO POPISIMA 1)

POLJE	GODINA	STALNO						RADNO SPOSOBNO					
		SVEGA		MUŠKO		ŽENSKO		SVEGA		MUŠKO		ŽENSKO	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
A	1953.	25.049		12.347	49,3	12.702	50,7	11.407	45,5	5.624	49,3	5.783	50,7
B	1961.	29.283		14.627	49,9	14.656	50,0	16.020	54,7	8.002	49,9	8.018	50,0
	PRIRAST	4.234	16,9	2.280	18,4	1.954	15,4	4.613	40,4	2.378	42,3	2.235	38,6
C	1971.	33.357		16.750	50,2	16.607	49,8	17.962	53,8	9.166	51,0	8.796	49,0
	PRIRAST	4.074	13,9	2.123	14,5	1.951	13,3	1.942	12,1	1.164	14,5	778	9,7
D	1981.	36.292		18.525	51,0	17.767	48,9	21.301	58,7	11.100	52,1	10.201	47,9
	PRIRAST	2.935	8,8	1.775	10,6	1.160	7,0	3.339	18,6	1.934	21,1	1.405	16,0
E	1991. ²⁾	37.211		18.978	51,0	18.233	49,0	21.843	58,7	11.380	52,1	10.463	47,9
	PRIRAST	919	2,5	453	2,4	466	2,6	542	2,5	280	2,5	262	2,6

1) SFRJ, Savezni zavod za statistiku, izdanje 1960, 1965, 1973, 1975. i 1984. godine.

2) Federacija BiH, Federalni zavod za statistiku, internet adresa: <http://www.fzs.ba>

nama 5 (procenat muškaraca u ukupnom broju stanovnika), 7 (procenat ženskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika), 9 (procenat radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika) i 11 (procenat radno sposobnih muškaraca u ukupnom broju radno sposobnog stanovništva i u ukupnom broju muškaraca) iz 1981. godine. Za te podatke može se pouzdano tvrditi da su relevantni, jer se radi o izračunatim procentima na osnovu tačno prikazanog broja stanovnika po polu i starosnoj strukturi, kako je popisom i utvrđeno. Ovaj broj svakako treba držati na umu. Razlog je veoma jednostavan. Kada se nešto kasnije budemo pozabavili brojem stanovnika Srebrenice koje je popisala Vlada Bosne i Hercegovine i Međunarodna zdravstvena organizacija početkom avgusta 1995. godine, dakle, neposredno nakon završene operacije „Krivaja-95“, uporedićemo podatke o broju i procentu radno sposobnih (vojno sposobnih) muškaraca popisanih pre, u Srebrenici, i posle operacije „Krivaja-95“, u Tuzli i okolini, sa ovim brojem.

Kao što se vidi, u tabeli je prikazano stanovništvo Srebrenice po popisima iz 1953, 1961, 1971, 1981. i 1991. godine. Po kategorijama stanovništva, prikazano je stalno i radno sposobno (vojno-sposobno) stanovništvo, a po strukturi, prikazano je stanovništvo po polu i po starosnoj dobi, s tim što je u rubrici „starosna dob“ prikazano samo radno sposobno stanovništvo (za muškarce od 15

do 64 godine, a za žene od 15 do 59 godina, kako su, inače, prikazani i u zvaničnim statističkim knjigama o popisu). Ostali iz ove strukture (do 15 godina i preko 64 — za muškarce, odnosno preko 59 godina — za žene) ubuduće će biti prikazivani u rubrici stanovništva „žene, deca i starci“ Zbog čega je važno fokusirati pažnju samo na radno sposobno stanovništvo?

Ovakvo opredeljenje je važno iz veoma jednostavnog razloga. Stalno se govori, piše i kalkuliše o broju muslimanskih žrtava upravo iz ove kategorije stanovništva, kategorije radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca.

Prirast stanovništva i procenete učešća stanovništva po kategorijama i strukturi u ukupnom broju stanovnika, u ukupnom broju radno sposobnog i u ukupnom broju muškog stanovništva izračunavao sam sam. U tabeli 1 to je osenčeno žutom bojom.

Prirast i procenete učešća sam izračunao da bi se utvrdila tendencija kretanja stanovništva od 1953. godine pa nadalje, a toga ću se pridržavati prilikom utvrđivanja broja stanovnika po navedenim kategorijama i strukturi za stanovništvo popisano 1991. godine. Zašto? Zato što, po podacima koji su mi bili dostupni za stanovništvo popisano 1991. godine, nisam raspolagao podacima o stanovništvu po polu i starosnoj dobi kao što je prikazano u statističkim knjigama za prethodne popisne godine. Raspolagao sam samo podacima o ukupnom broju stanovnika, pa sam, na osnovu utvrđenih tendencija i procenata iz prethodnog popisnog perioda i izračunao broj stanovnika po polu i starosnoj dobi.

Koje su te tendencije, može se utvrditi analizom tabele 1. Ja sam se njih pridržavao i u narednoj analizi za stanovništvo popisano 1991. godine i stanovništvo Srebrenice u 1995. godini.

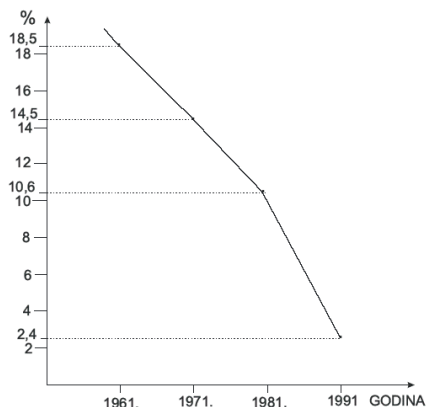
Prvo: Jasno se vidi da procenat prirasta (nataliteta) ukupnog stanovništva od 1953. do 1991. godine opada, i to prilično od 16,9% 1961. godine u odnosu na 1953. godinu do 2,5% 1991. u odnosu na 1981. godinu. Drugim rečima, za bolje razumevanje, indeksi stanovništva opadaju od 116,9 1961. godine na 102,5 1991. godine. Uzrocima pada indeksa stanovništva, odnosno pada nataliteta neću se baviti, jer to i nije predmet ove analize. Kretanje prirasta-nataliteta stanovništva za navedene popisne periode prikazano je na **grafikonu 1**.

Drugo: Procenat prirasta (nataliteta) ukupnog broja muškaraca (kolona 5–1) takođe ima opadajuću tendenciju i, kao što se vidi, kreće se u istim ili skoro istim granicama kao i za ukupno stanovništvo. Prirast ukupnog broja muškaraca za navedeni popisni period prikazan je na **grafikonu 1.1**.

Treće: Procenat prirasta radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca (kolona 11–1) takođe ima opadajuću tendenciju. Prirast radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca za navedeni popisni period prikazan je na **grafikonu 1.2**. Šta još možemo uočiti posmatrajući ovaj grafikon? Možemo videti da je u jednom periodu od 1971. godine do 1981. godine prirast radno sposobnih muškaraca porastao, da bi nakon 1981. godine i dalje nastavio da pada. Uzrocima ovakvog kretanja prirasta radno sposobnih muškaraca neću se ovde posebno baviti. Ali, zbog konzistentnosti ovoga rada i boljeg razumevanja problema, reći ću

GRAFIKON-1 PROCENAT PRIRASTA (NATALITETA)
STANOVNIŠTVA Tabela-1, kolona-3

GRAFIKON.1.1. PROCENAT PRIRASTA (NATALITETA)
MUŠKARACA Tabela-1, kolona-5

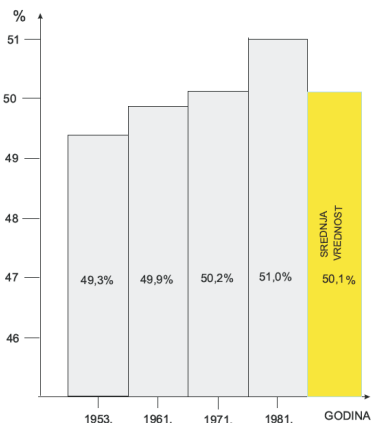
samo da je porast radno sposobnog stanovništva u jednom popisnom periodu od deset godina posledica opadanja nataliteta uopšte.

Poznato je, naime, da u nacijama koje imaju problema sa natalitetom raste broj radno sposobnog stanovništva. Ili, jednostavnije rečeno, sa opadanjem nataliteta stari nacija. Uzrocima bi se mogli pozabaviti demografi. Za ovo istraživanje bitno je samo utvrditi da prirast radno sposobnih muškaraca u ovoj populaciji ima tendenciju opadanja, kao i ukupno stanovništvo i ukupno muško stanovništvo, kao što smo to prethodno videli.

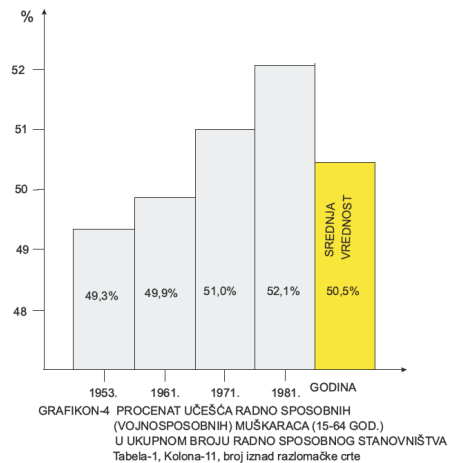
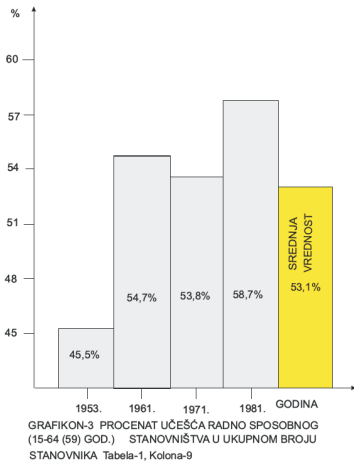
Četvrto: Procenat učešća ukupnog broja muškaraca (tabela 1.5) u ukupnom broju stanovnika (kolona 2.1) ima tendenciju blagog porasta od 49,3% 1953. godine do 51% 1981. godine. Ovi procenti prikazani su na **grafikonu 2**.

GRAFIKON 1.2. PROCENAT PRIRASTA (NATALITETA)
RADNO SPOSOBNIH (VOJNOSPOSOBNIH)
MUŠKARACA (15 - 64 GOD.) Tabela-1, kolona-11

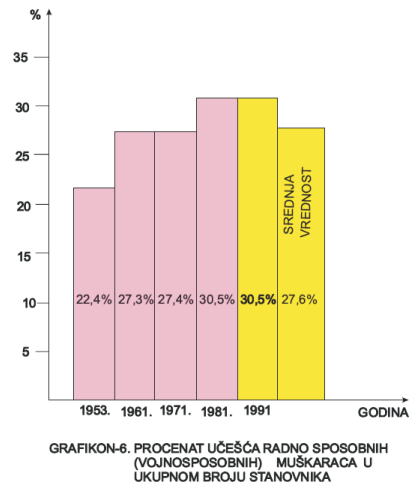
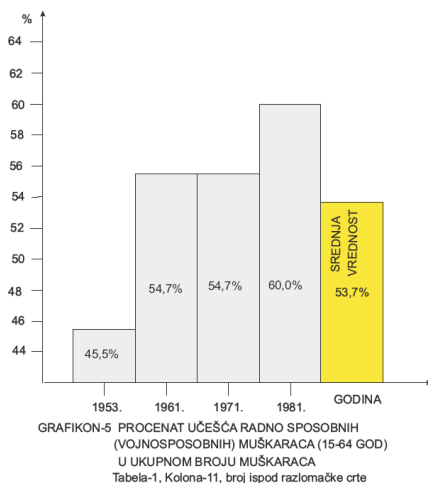
GRAFIKON-2 PROCENAT UČEŠĆA MUŠKARACA
U UKUPNOM BROJU STANOVNIKA (Tabela-1, Kolona-5)

Peto: Procenat učešća radno sposobnog stanovništva, što podrazumeva obuhvat oba pola (tabela 1.9) u ukupnom broju stanovnika (tabela 1.2) ima nepravilnu tendenciju. Ovi procenti prikazani su na **grafikonu 3**.

Šesto: Procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca (tabela 1.11) u ukupnom broju radno sposobnog stanovništva (tabela 1.8) ima tendenciju blagog porasta od 49,3% 1953. godine do 52,1% 1981. godine. Ovi procenti prikazani su na **grafikonu 4**.

Sedmo: Procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca (tabele 1.11) u ukupnom broju muškaraca (tabele 1.4) ima nepravilnu tendenciju, ali se može zaključiti da nema tendenciju opadanja, već, u blagom porastu. Ovi procenti prikazani su na **grafikonu 5**.

Osmo: Procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju stanovnika za navedeni popisni period ima tendenciju blagog porasta i kreće se od 22,4% 1953. godine do 30,5% 1981. i 1991. godine. Ovi procenti prikazani su na **grafikonu 6**, ali ne i u tabeli 1. Izračunao sam ih iz čisto pragmatičnih razloga, u šta ćete se, nadam se, nešto kasnije i uveriti kada budem izračunao procenat vojno-sposobnih muškaraca registrovanih među izbeglicama Srebrenice i u Armiji Bosne i Hercegovine posle operacije „Krivaja 95“ i uporedio ih sa ovim procentima.

Napomene uz grafikon 6

1. Ljubičastom bojom prikazan je procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca na osnovu tačno popisanog broja te kategorije muškaraca i ukupnog stanovništva u popisnim godinama.

2. Žutom bojom prikazan je procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca na osnovu proračunatog broja u ukupnom broju popisanog stanovništva, pri čemu su primenjeni utvrđeni procenti iz prethodnih popisnih godina. Srednja vrednost je 27,6%.

Šta možemo zaključiti posmatrajući ovaj grafikon? Možemo zaključiti da je procenat učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca, dobijen na osnovu proračunatog broja u 1991. godini, približno jednak ili jednak procentima iz prethodnih popisnih godina, što nam, onda, daje za pravo da potvrdimo da je metodologija proračunavanja za koju smo se odlučili korektna, te da rezultati dobijeni na taj način bitno ne odstupaju u odnosu na rezultate dobijene na osnovu tačno utvrđenog broja stanovnika po kategorijama.

Objašnjenje za ovu pojavu moglo bi se naći u porastu procenta prirasta radno sposobnog stanovništva uopšte sa opadanjem nataliteta. Držimo ove podatke na umu, jer ćemo nešto kasnije proračunati procenat radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju stanovnika Srebrenice u julu 1995. godine, neposredno po otpočinjanju operacije „Krivaja 95“ (**grafikon 7**) i avgustu 1995. godine, neposredno nakon njenog okončanja (**grafikon 8**) i to uporediti sa ovim podacima. To upoređivanje će nam biti od dvostruke koristi. Sa jedne strane, poslužiće nam za potvrđivanje ili osporavanje zvanične verzije o broju muslimanskih žrtava za vreme i posle operacije „Krivaja 95“, odnosno za utvrđivanje istinitosti te verzije a, s druge strane, biće nam od velike koristi da pokažemo da je odabrana metodologija istraživanja bila ispravna.

I dalje ćemo se fokusirati na ovu kategoriju stanovništva (radno sposobni, odnosno vojno-sposobni muškarci) i njoj ćemo posvetiti posebnu pažnju. Razlog je jednostavan. Naime, opšta muslimanska tvrdnja je da je, navodno, pogubljeno stanovništvo većinom pripadalo ovoj kategoriji, a i nastojanje muslimanske strane je da te žrtve tako i prikaže.

Zaključak o tendencijama: Pošto smo utvrdili tendencije u kretanju stanovništva po kategorijama i strukturi, a da bismo bili naučno korektni za potrebe daljih izračunavanja, gde to bude neophodno (za period od 1991. godine pa nadalje), kao osnovu za proračunavanje koristićemo utvrđene procenat iz 1981. godine, jer verujemo da su utvrđene tendencije važile i za 1991. godinu i kasnije i da

su stoga ti procenti bili prihvatljivi za potrebna izračunavanja. Zato bi se moglo prihvatiti da su podaci dobijeni na taj način u granicama statističke greške i da ne mogu bitno uticati na eventualna zaključivanja ili osporavanja dobijenih rezultata.

Upozorenje: Podaci u tabeli 1 obuhvataju ukupno stanovništvo Srebrenice, što znači i srpsko, ali to nije od bitnog značaja zato što se svi podaci o stanovništvu Srebrenice koji slede (za 1995. godinu i kasnije) odnose isključivo na muslimansko stanovništvo. Na primer: ako od ukupnog broja stanovnika po popisu iz 1991. godine (**37.211**) oduzmemo **9.381** stanovnika koji su popisani kao Srbi, dobićemo broj od **27.830**, koji predstavlja Muslimane i ostale koji se nisu izjavljivali kao Srbi. Ako sada tome broju dodamo broj od **16.708** stanovnika koji predstavlja broj stanovnika muslimanske nacionalnosti izbeglih u Srebrenicu početkom sukoba u Bosni i Hercegovini iz susednih opština (tabela 2, fusnota b) dobićemo broj od **44.538** stanovnika u Srebrenici. To su, dakle, sve Muslimani i taj broj je veći ili približno jednak broju stanovnika u Srebrenici u januaru 1994. godine (tabela 2, fusnota b) **37.255** stvarno ili **45.000**, koliko je to muslimansko rukovodstvo Srebrenice prikazivalo međunarodnim organizacijama, kako sami u dokumentu (prilog 1) kažu, iz određenih kalkulacija prema međunarodnim organizacijama. Važno je napomenuti da je do aprila 1993. godine UNPROFOR sa UNHCR-om evakuisao približno **9.000** stanovnika iz Srebrenice u sigurnija područja pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine, pretežno u Tuzlu.

Da zaključimo analizu tabele 1. Utvrđene procenete iz 1981. godine uzeli smo kao bazu za izračunavanje nakon što smo utvrdili tendencije kretanja stanovnika po desetogodišnjem popisnom (vremenskom) periodu, kako je popis i vršen, shodno zaključku izvedenom na osnovu utvrđenih tendencija.

Nakon što smo utvrdili navedene tendencije, smatramo da smo, prihvatanjem utvrđenih procenata iz 1981. godine za izračunavanje kretanja stanovništva za 1991. godinu, krenuli u dobrom smeru i da se možemo pouzdano osloniti na podatke dobijene izračunavanjem, jer smo videli da su tendencije u kretanju stanovništva uglavnom opadajuće i da nema nikakvog razloga da sumnjamo da je taj trend nastavljen i od 1981. do 1991. godine i kasnije, što nas onda upućuje na zaključak da je metodologija za koju smo se odlučili ispravna i da nas, u najmanju ruku, zadržava u okvirima statističke greške. Podaci o strukturi i kategorijama stanovništva u 1991. godini (od polja E 4 do polja E 13 tabele 1, broj i procenti stanovništva po kategorijama i strukturi) dobijeni su izračunavanjem, a kao baza za proračun poslužili su podaci o ukupnom broju stanovnika po popisu iz 1991. godine (**37.211**) i procenti učešća stanovništva po kategorijama i strukturi iz 1981. godine. Ovakav način proračuna smatram ispravnim, ako se imaju u vidu napred utvrđene tendencije o kretanju stanovništva, a kojih sam se ja u potpunosti pridržavao. Ili, ovakav pristup izračunavanju i rezultati dobijeni na taj način u najmanju ruku kreću se u okviru statističke greške, a ja nisam ni postavio za cilj da tačno utvrdim koliko je bilo muslimanskih žrtava za vreme događaja u i oko Srebrenice. To je zadatak za nadležne državne, pre svega pravosudne, organe.

I konačno, tabela 1 i utvrđene tendencije i procenti u njoj poslužiće nam kao baza za proračun u narednim fazama ove analize, ako se ukaže potreba. To je malo verovatno, zato što se svi podaci o broju stanovnika Srebrenice u 1994. i 1995. godini, što podrazumeva i vreme pre, u toku i posle operacije „Krivaja 95“, odnose isključivo na muslimansko stanovništvo. U tom periodu u Srebrenici nije bilo Srba. Ali gde bude trebalo poslužićemo se tabelom 1 kao bazom za proračun.

2. Pregled stanovništva Srebrenice pre operacije „Krivaja 95“

Sada ćemo prikazati broj stanovnika Srebrenice u januaru 1994, januaru 1995. i u julu 1995. godine (pre i neposredno pre operacije „Krivaja 95“) — **tabela 2.**

Broj stanovnika Srebrenice po strukturi, u nastavku tabele 2 u kolonama 4 (ukupan broj muškaraca), 6 (ukupan broj ženskog stanovništva), 8 (ukupan broj radno sposobnog stanovništva), 10 (broj radno sposobnih vojno-sposobnih muškaraca) i 12 (broj radno sposobnog ženskog stanovništva), osim za januar 1995. godine, dobijen je proračunom, a kao baza za proračun poslužili su nam utvrđeni procenti iz tabele 1 i utvrđene tendencije u kretanju stanovništva prikazane na prethodnim grafikonima. Podaci o broju i strukturi stanovništva Srebrenice za januar 1995. godine izvorno su preneti iz dokumenta Opštinskog štaba Civilne zaštite Srebrenice i nije vršeno nikakvo izračunavanje.

Na šta je potrebno obratiti posebnu pažnju u tabeli 2? To je, pre svega, činjenica da su neke međunarodne organizacije i snage saopštavale podatke o broju stanovnika u rasponu, ali ne samo one, već i neki državni organi Bosne i Hercegovine. Poštujući princip doslednosti, proračun stanovništva po kategorijama i strukturi izvršen je za obe granice citiranog raspona, i za donju i za gornju granicu. Osim toga značajno je uočiti činjenicu da se podaci o broju stanovnika u Srebrenici iz različitih izvora ne razlikuju bitno, što ukazuje **na istinitost** tih podataka.

Šta je najvažnije u tabeli 2? Najvažnije je pažnju fokusirati na podatke u koloni 10. tabele 2 [broj radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca], a posebno na podatke u poljima **C 10** [radno sposobni (vojno-sposobni) muškarci u januaru 1995. godine, šest meseci pre operacije „Krivaja 95“] i **D 10** [radno sposobni (vojno-sposobni) muškarci u julu 1995. godine, neposredno pre početka te operacije]. U tabeli su ti podaci prikazani crvenom bojom i biće upoređivani sa podacima iz naredne tabele u kojoj su prikazane izbeglice iz Srebrenice nakon operacije „Krivaja 95“, a koje su registrovane kao živi od strane vlade Bosne i Hercegovine i međunarodnih organizacija i organa Ujedinjenih nacija u Tuzli i okolini i na osnovu toga poređenja moći će se uočiti eventualna razlika između broja stanovnika registrovanih pre operacije „Krivaja 95“ i broja koji je registrovan posle te operacije, a onda na osnovu toga utvrditi postoji li negativna razlika (manje stanovnika) između broja stanovnika koji su registrovani kao izbeglice i broja koji se zatekao u Srebrenici po otpočinjanju operacije „Krivaja 95“. To će poslužiti kao najbolji pokazatelj postoje li žrtve ili ne i, ako postoje, koliki je nji-

TABELA-2 STANOVNIŠTVO SREBRENICE PO IZVORIMA VLADE BIH
I MEЂUNARODNIH ORGANIZACIJA *

POLJE	GODINA	STALNO						RADNO SPOSOBNO					
		SVEGA		MUŠKO		ŽENSKO		SVEGA		MUŠKO		ŽENSKO	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
A	JANUAR 1994.	b)											
		37.255		19.000	51,0	18.255	49,0	21.869	58,7	11.394	52,1 60,0	10.475	47,9 57,4
B	JANUAR 1994.	45.000		22.950	51,0	22.050	49,0	26.415	58,7	13.762	52,1 60,0	12.653	47,9 57,4
C	JANUAR 1995.	c)											
		36.005		19.366	54,0	16.639	46,0	21.135	58,7	11.495	52,1 60,0	9.640	47,9 57,4
D	JULI 1995.	d)											
		38.000		19.380	51,0	18.620	49,0	22.306	58,7	11.621	52,1 60,0	10.685	47,9 57,4
		e)											
		42.000		21.420	51,0	20.580	49,0	24.654	58,7	12.845	52,1 60,0	11.809	47,9 57,4

* Baza za proračun : Utvrđeni procenti stanovništva iz tabele 1 , kolone 5, 7, 9, 11, 13.

b) Broj stanovnika prema dokumentu predsednika Predsedništva opštine Srebrenica br. 01-05/94 od 11. 01. 1994. god. Od tog broja **16.708** je sa teritorije susjednih opština izbeglih u Srebrenicu početkom sukoba u BiH. Ostalo stanovništvo (**20.547**) je domicilno. Broj **45.000** odnosi se na broj stanovnika koji muslimansko civilno rukovodstvo Srebrenice prikazuje, kako oni sami kažu, međunarodnim organizacijama i sa kojim kalkulišu verovatno radi dobijanja više humanitarne pomoći. (Dokument predsednika Predsedništva opštine Srebrenica **prilog 1.**)

c) Broj stanovnika Srebrenice prema dokumentu Opštine Srebrenica, OŠ CZ broj 04–45/95 od 11.01.1995 god. Broj stanovnika po kategorijama i strukturi u kolonama 4, 6, 8, 10 i 12 izvorno je prenet iz citiranog dokumenta, što će reći da nije vršeno proračunavanje na osnovu utvrđenih procenata iz tabele 1 i utvrđenih tendencija u kretanju stanovnika prikazanih u grafikonima. (Dokument OŠ CZ, **prilog 2.**)

d) Broj stanovnika po podacima UNHCR; Debrifing, prilog 4 (dokument iz Debrifinga, prilog 3 ovog materijala). Prema nekim podacima, početkom jula 1995. godine u Srebrenici je bilo **40.000** stanovnika (Debrifing, tačka 2.33). Ovaj broj se u potpunosti uklapa u broj od **38.000** do **42.000**, fusnote d i e.

e) Broj stanovnika po podacima Dutchbata i u Izveštaju specijalnog izvestioca za ljudska prava, strana 4 (**38.000–42.000**); Debrifing, prilog 4 (dokumenti iz Debrifinga, **prilog 3** i **prilog 4** ovog materijala).

Izvori ovih podataka su: državni organi Bosne i Hercegovine za Srebrenicu i međunarodne snage i organizacije, što se konkretno vidi u fusnotama tabele. U koloni 2 tabele 2 prikazani su izvorni podaci, a izvori podataka su navedeni u fusnotama tabele.

hov broj. Nadam se da nije teško zapaziti da navedeni podaci o broju vojno-sposobnih muškaraca odgovaraju broju muškaraca koji su se odvojili od porodica (žena, dece i staraca) i krenuli u proboj ka Tuzli, odnosno da ti podaci odgovaraju srednjoj vrednosti od **10.000** do **15.000** vojno-sposobnih muškaraca koji su krenuli u proboj (E 5, tabela 3). To mi, onda, daje za pravo da konstatujem da su utvrđeni procenti i tendencije u kretanju stanovništva naučno korektni, te da je odabrana metodologija proračunavanja, takođe, naučno korektna.

Osim toga, veoma je važno zapaziti da je broj stanovnika prikazan u polju **D** tabele 2 zatečen u Srebrenici u vreme kada je otpočela operacija „Krivaja 95“. Ovo je važno zbog toga što ćemo broj, stanovnika, po kategorijama i strukturi, prikazan u toj tabeli upoređivati sa brojem stanovnika Srebrenice, po kategorijama i strukturi, koji su registrovani kao izbeglice u Tuzli i okolini kao živi (tabela 3). Zašto? Zato što je to najbolji način da se pokaže odstupanje u broju stanovnika neposredno pre početka operacije „Krivaja 95“ i nakon njenog završetka. Upoređivanjem podataka o broju stanovnika Srebrenice pre i posle operacije „Krivaja 95“ najbolji je način da se utvrdi postoji li razlika u broju stanovnika, odnosno da se utvrdi postoji li manjak u broju stanovnika posle operacije u odnosu na broj stanovnika registrovanih neposredno pre operacije i, ako postoji, koliki je taj manjak. Fokusiraćemo se na radno sposobne (vojno-sposobne) muškarce.

Za manjak stanovništva, ako se pojavi, utvrđen na ovaj način pouzdano se može konstatovati da predstavlja žrtve (poginuli u borbenim dejstvima, eventualno pogubljeni, ili se mogu voditi kao nestali). Verovatno i nema boljeg načina da se ustanove činjenice o stvarnom broju žrtava među muslimanskim borcima i stanovništvom za vreme i posle operacije „Krivaja 95“.

Napomena: Broj radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u polju C 10 tabele 2 za januar 1995. godine (**11.495**) ne obuhvata muškarce od 15 do 18 godina i muškarce od 60 do 64 godine. Razlog je što u citiranom aktu Opštinskog štaba Civilne zaštite Srebrenice ta kategorija muškog stanovništva nije posebno iskazana, već je iskazana kategorija muškog stanovništva do 18 i preko 60 godina, što znači da ovaj broj obuhvata muškarce od 18 do 60 godina. Na svim drugim mestima u ostalim tabelama prikazano je muško stanovništvo od 15 do 64 godine. Ali to ne menja bitno validnost poređenja jer i kada bismo broju od **11.495** (C 10, tabela 2) dodali broj muškaraca od 15 do 18 i od 60 do 64 godine ukupan broj u polju C 10 ne bi bio veći od broja radno sposobnih muškaraca prikazanih u polju D 10 tabele 2 (**11.621** do **12.845**).

Da zaključimo analizu tabele 2. Šta nas posebno interesuje u tabeli 2? Posebno nas interesuje kolona 10, a još više podaci u koloni 10 u poljima C, D i E jer se oni odnose na radno sposobne (vojno-sposobne) muškarce koji su se zatekli u Srebrenici u januaru i julu 1995. godine. Te podatke ćemo upoređivati sa podacima o broju radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca koji su registrovani među ukupnim brojem živih izbeglica iz Srebrenice neposredno nakon završetka operacije „Krivaja 95“ a registrovali su ih vlade Bosne i Hercegovine i Međunarodne zdravstvene organizacije 4. avgusta 1995. godine u Tuzli i okolini.

3. Pregled stanovništva Srebrenice posle operacije „Krivaja 95“

Da sada pogledamo i **tabelu 3**. Kao što se vidi u tabeli prikazane su izbeglice iz Srebrenice u julu i avgustu 1995. godine. Dakle, neposredno nakon operacije „Krivaja 95“.

Podaci prikazani u ovoj tabeli odnose se na stanovnike Srebrenice koji su registrovani kao izbeglice i žive u Tuzli i okolini.

Podaci u poljima A 3 i A 5 tabele 3 koji predstavljaju ukupan broj muškaraca i broj vojno-sposobnih muškaraca dobijeni su proračunom, a kao baza za proračun poslužili su nam utvrđeni procenti iz tabele 1. Taj proračun nije bilo nužno vršiti, što će se malo kasnije i videti, ali smo ga ipak izvršili radi poređenja podataka i uverenja u pouzdanost i ispravnost odabrane metode dokazivanja, odnosno izračunavanja. Pa tako vidimo da je broj vojno-sposobnih muškaraca dobijen proračunom 10.903 (A 5 tabela 3), ako se kao osnovica za proračun uzme da je ukupan broj izbeglica koje su registrovane u Tuzli i okolini 35.632 (A 2, tabela 3), plus 3.000 vojnika 28. divizije ABiH koji se nisu registrovali kao izbeglice (polje D 5 tabela 3), iznosi 13.903. Kao što vidimo, ovaj broj od 13.903 odgovara broju od 10.000 do 15.000 vojno-sposobnih muškaraca koji su krenuli u proboj ka Tuzli (Polje E 5, tabela 3), ali i da je veći od bilo kojeg broja vojno-sposobnih muškaraca prikazanih u poljima C 10, D 10 i E 10 u tabeli 2.

Napomene uz tabelu 3

**Baza za proračun: procenti iz tabele 1

f) Ukupan broj izbeglica iz Srebrenice koji je u Tuzli i okolini registrovale vlada BiH i Svet-ska zdravstvene organizacije 04. 08. 1995. godine nakon završene operacije „Krivaja 95“ živi. (Dokument iz Debrifinga, **prilog 4 i 6** ovog materijala). Prema istraživanjima Džonatana Rupera, bivšeg novinara BBC, broj registrovanih izbeglica iz Srebrenice takođe je **35.632** i odnosi se isključivo na civile. (Objavljeno u časopisu *Defense & Foreign Affairs* u članku „Ikona srebrenice“, a prevod objavljen u „Informativnom biltenu prevoda“ broj 2/2004, Centra za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije, Beograd, 1994)

g) Ukupan broj izbeglica registrovanih u Tuzli i okolini, a prema Izveštaju Generalnog sekretara UN uz Rezoluciju SB UN br. 1019/1995 i prema svedočenju pukovnika Karemansa, komandanta Holandskog bataljona UNPROFOR-a od 04. 07. 1995. godine (Dokument iz Debrifinga, **prilog 4 i 6** ovog materijala).

h) Prema svedočenju pukovnika Karemansa od 04.07.1998. Ovaj broj predstavlja 2–3 % od 25.000 izbeglica (žena, dece i staraca) koliko je navedeno u Izveštaju GS UN, a od tog broja njih 500 je evakuisano u Kladanj (Honig & Willem: *Record of a War Crime*, Penguin Books, 1996, p.61). Prema jednom drugom izvoru, među izbeglicama (žene, deca i starci) u Potočarima bilo je oko 300 vojnika ABiH, što će reći da su od ovih 750, njih 300 bili pripadnici ABiH, a ne više od 1.000, koliko tužilac u objedinjenoj optužnici za osam oficira VRS¹ navodi da je odvojeno od svojih porodica i odvedeno u Bratunac (Dokument GŠ ABiH Br. 1/825–1104 od 12. 07. 1995, prilog 5).

i) Ukupan broj žena, dece i staraca registrovanih kao izbeglice živi, a prema Izveštaju GS UN uz rezoluciju SB UN br.1019/1995. godine (Dokument iz Debrifinga, prilozi 4 i 6).

j) Ukupan broj žena, dece i staraca registrovanih kao izbeglice živi, prema podacima MKCK (Dokument iz Debrifinga, prilozi 4 i 6 ovog materijala).

k) Ukupan broj žena, dece i staraca registrovanih kao izbeglice živi, prema podacima Specijalnog izvestioca GS UN za ljudska prava (Dokument iz Debrifinga, prilozi 4 i 6 ovog materijala).

¹ ICTY: *Prosecutor v. Popovic et. al.* [IT-05-88].

TABELA-3 IZBEGLICE IZ SREBRENICE REGISTROVANI NAKON OPERACIJE "KRIVAJA-95"

POLJE	GODINA	SVEGA	MUŠKO	ŽENSKO	VOJNO SPOSOBNI MUŠKARCI (15-64 GOD.)	ŽENE, DECA (DO 14 GOD.) STARCI (>65 DOD.)	IZVOR PODATAKA	NAPOMENA	
									1
A	JULI - AVGUST 1995. GOD.	f) 35.632	18.172**	17.460**	10.903**		SVETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA I VLADA BIH (04.08.95.)- DEBRIFING		
B		g) 40.000			h) 750	i) 24.250		IZVEŠTAJ GS UN UZ REZOLUCIJU SB UN BR.1019 I SVEDOČENJE PUK.KAREMANSA OD 04.07.95	h) + i) =750+24.250 =25.000 ŠTO PREDSTAVLJA EVAKUISANE IZ POTOČARA
						j) 23.000		MKCK (DEBRIFING)	EVAKUISANI IZ POTOČARA I REGISTROVANI U OKOLINI TUZLE
C						k) 17.200 + 5.800		SPECIJALNI IZVESTITELJ ZA LJUDSKA PRAVA (DEBRIFING)	EVAKUISANI IZ POTOČARA I REGISTROVANI U OKOLINI TUZLE I NA AERODROMU TUZLA
D					l) 3.000			MKCK (DEBRIFING)	VOJNICI 28.div. ABiH KOJI SU SE PROBILI, UKLJUČILI SE U 2.K ABiH I NISU SE REGISTROVALI KAO IZBEGLICE
E				m) 10.000 - 15.000			UNHCR (DEBRIFING)	VOJNOSPOSOBNI MUŠKARCI KOJI SU SE ODVOJILI OD PORODICA (OD f) I SA PRIPADNICIMA 28.div.ABiH KRENULI U PROBOJ KA TUZLI	

l) Ukupan broj vojnika 28.divizije A BiH koji su se probili, odmah se uključili u 2.K ABiH i nisu se registrovali kao izbeglice, a prema podacima MKCK, Debrifing, prilog 4 (Dokument iz Debrifinga, prilog 6 ovog materijala).

m) Ukupan broj pripadnika 28.divizije ABiH i vojno-sposobnih muškaraca koji su se odvojili od svojih porodica (žena, dece i staraca) i krenuli u proboj ka Tuzli. Prema podacima UNHCR-a 1/3 je bila naoružana (Dokumenti iz Debrifinga, prilozi 4 i 6 ovog materijala).

Šta se još može zaključiti analizom ove tabele? Može se zaključiti da se podaci o broju žena, dece i staraca iz različitih izvora (polja B 6 i C 6 tabele 3) uglavnom podudaraju ili se neznatno razlikuju. To je važno zbog toga što će mo te brojeve oduzimati od ukupnog broja registrovanih izbeglica i na taj način pokazati koliko je vojno-sposobnih muškaraca izašlo iz Srebrenice, a kada taj broj uporedimo sa brojem u vreme početka operacije „Krivaja 95“, onda ćemo lako utvrditi koliko je vojno-sposobnih muškaraca eventualno poginulo ili nestalo. Kada od ukupnog broja registrovanih izbeglica iz Srebrenice nakon operacije „Krivaja 95“ budemo oduzeli broj žena, dece i staraca koji su takođe registrovani među izbeglicama nakon operacije živi i evakuisani iz Potočara, dobićemo broj stanovnika koji odgovara kategoriji muško radno sposobno (vojno-sposobno) stanovništvo.

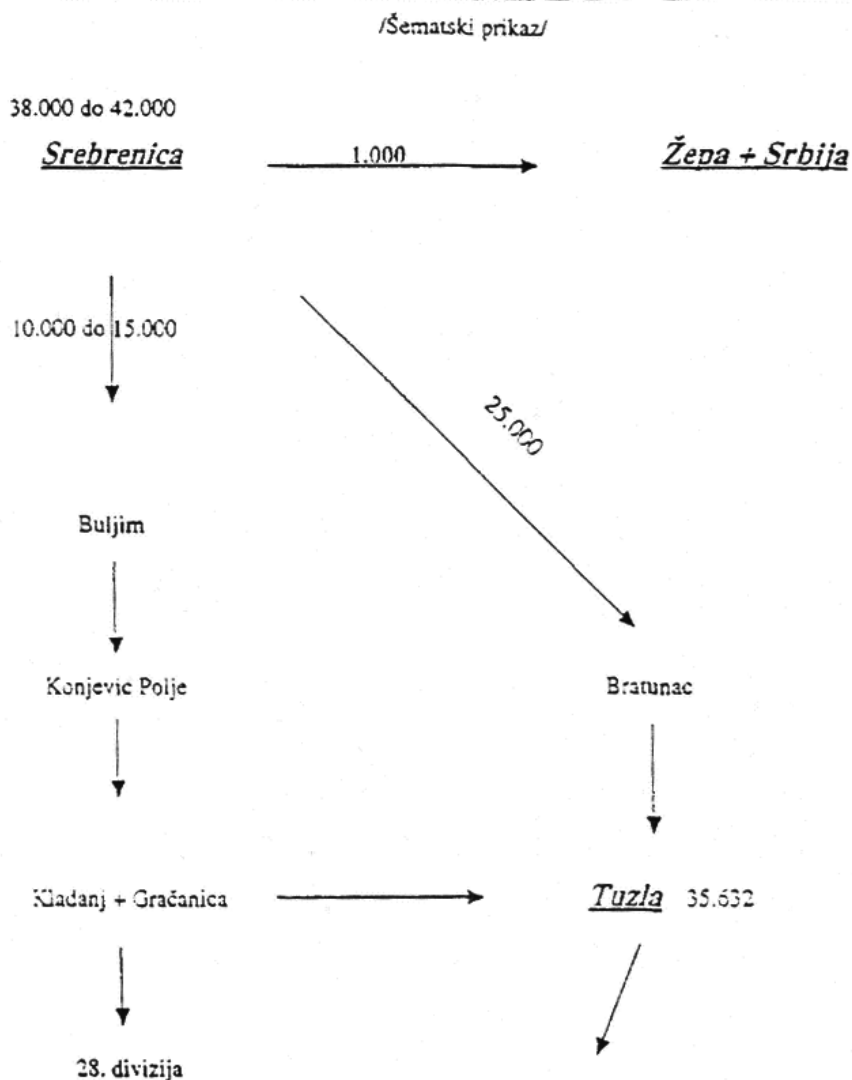
Podatak u polju D 5 odnosi se na 3.000 vojnika 28.divizije ABiH koji su se probili iz okruženja i nisu se registrovali kao izbeglice, već su se odmah priključili 2. K Armije Bosne i Hercegovine. Prema nekim drugim izvorima, ovaj broj se kreće i do oko 6000 (*Algemeen Dagblad* (Rotterdam) od 11. novembra 1995. godine), ili do 4.632, prema podacima iz Debrifinga, prilog 4. U to ćemo se najbolje uveriti ako pratimo Prilog 4: šemu kretanja izbeglica i vojnika Armije Bosne i Hercegovine iz Srebrenice u toku operacije „Krivaja 95“ i posle nje, na strani 51. Ove brojeve (6.000 i 4.632) nisam koristio u proračunima. Da jesam onda bi dobijeni rezultati — podaci bili još nepovoljniji i po zvaničnu verziju o oko 8.000 pogubljenih vojno-sposobnih muškaraca i po zvaničnu verziju masovnih muslimanskih žrtava koju prikazuje Tužilaštvo Haškog tribunala. Da sam i ove podatke uključio u proračun, došli bismo do prosto neverovatnih rezultata, koji bi nam pokazali da je nakon operacije „Krivaja 95“ registrovan veći broj živih vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca među izbeglicama nego što ih je bilo zatečeno u Srebrenici neposredno pred početak citirane operacije VRS.

Broj u polju B 5 od 750 predstavlja vojno-sposobne muškarce (2% do 3% od 25.000 uglavnom žena, dece i staraca koliko ih je izbeglo u bazu Ujedinjenih nacija u Potočaru), a prema izveštaju Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija uz Rezoluciju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija broj 1.019 od 1995. godine, kako je i navedeno u tabeli. Prema podacima uzetim iz Debrifinga (tačka 5.38), ovaj broj se potpuno uklapa i u broj od 800 do 1.000 vojnika Armije Bosne i Hercegovine registrovanih među 35.632 izbeglica. Na šemi „Bijeg iz Srebrenice“ u prilogu 4. Debrifinga (prilog 4 ovog saopštenja) na najbolji način se vidi da su u Tuzlu došle ukupno 35.632 izbeglice iz Srebrenice, od čega su 25.000 žene, deca i starci, 10.632 vojno-sposobna muškarca, od čega je 800 do 1.000 vojnika 28. divizije Armije Bosne i Hercegovine. Takođe se, van svake razumne sumnje, vidi da se citiranih 10.632 vojno-sposobnih muškaraca izdvojilo iz grupe od 10.000 do 15.000 onih koji su krenuli u proboj i probili se u Kladanj i Gračanicu i iz ova dva grada priključili se izbeglicama u Tuzli, a da je 3.000 ili više od 3.000 vojnika 28.divizije Armije Bosne i Hercegovine ušlo u sastav 2. K Armije Bosne i Hercegovine i, prema podacima MKCK, nisu se registrovali kao izbeglice (videti poslednji pasus priloga 6).

Precizniji prikaz sledi. Radi lakšeg sagledavanja i shvatanja stanja stanovništva Srebrenice neposredno posle operacije „Krivaja 95“ prikazujemo prilog 4 (šematski prikaz kretanja stanovništva Srebrenice posle citirane operacije prema Debrifingu holandske vlade):

Prikaz kretanja stanovnika Srebrenice u toku i posle operacije „Krivaja 95“

Bijeg iz Srebrenice

Šta je važno uočiti na ovoj šemi? Od ukupnog broja stanovnika, njih 10.000 do 15.000 [radi se o radno sposobnim (vojno-sposobnim muškarcima)] izdvojilo se i krenulo u proboj ka teritoriji koju kontroliše Armija Bosne i Hercegovine, 25.000 [radi se o ženama, deci i starcima] izdvojilo se i otišlo u bazu Ujedinjenih nacija u Potočare, odakle su bili evakuisani u Tuzlu i okolinu. U Tuzli su bile registrovane ukupno 35.632 izbeglice, što znači da se od onih 10.000 do 15.000 vojno-sposobnih muškaraca koji su krenuli u proboj njih 10.632 probilo i priključilo se ženama, deci i starcima u Tuzli i registrovani su kao izbeglice (prikazano na šemi horizontalnom strelicom od Kladnja i Gračanice ka Tuzli). Ostatak od 10.000 do 15.000 vojno-sposobnih muškaraca (do 4.368) koji se takođe probio, odmah se priključio 2. K Armije Bosne i Hercegovine i oni se nisu registrovali kao izbeglice. Prema podacima Džonatana Rupera („Ikona Srebrenice“, „Informativni bilten prevoda“ broj 2/2004, Centar za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije, Beograd), komandant Armije Bosne i Hercegovine je potvrdio parlamentu u Sarajevu da je 5.000 vojnika Armije Bosne i Hercegovine pobeglo uglavnom nepovređeno u Tuzlu. Prema podacima MKCK, kao što smo već videli, 3.000 vojnika 28. divizije Armije Bosne i Hercegovine se probilo i uključilo se odmah u 2. K Armije Bosne i Hercegovine i oni nisu registrovani među onih 35.632 izbeglica (prilog 6, poslednji pasus). Za potrebe analize u ovom radu korišćen je isključivo ovaj broj vojnika 28. divizije ABiH. To, nadalje, znači da je ukupno iz Srebrenice izašlo, na razne načine (evakuisano, probilo se ili je razmenjeno) 38.632 stanovnika ili 40.000 (15.000 minus 10.632 jednako je 4.368, plus 35.632 jednako je 40.000). Kako vidimo na ovoj šemi u Srebrenici je ukupno bilo 38.000 do 42.000 stanovnika, a u Tuzlu i okolinu izašlo je i registrovano posle operacije „Krivaja 95“ živih 38.632 do 40.000 plus 1.000 otišlo za Žepu.

Samim tim, postavlja se pitanje kako je, onda, 7.000 do 8.000 vojno-sposobnih muškaraca moglo biti pogubljeno, kako tvrde muslimanska strana i Tužilaštvo Tribunala, kada vidimo da je ogromna većina stanovnika Srebrenice izašla iz enklave i da su bili registrovani kao živi?

Važna napomena uz tabelu 3

Brojevi stanovnika prikazani u kolonama 2 do 6 predstavljaju brojeve po kategorijama i strukturi kako su i imenovane citirane kolone. U koloni 7 prikazani su izvori podataka i dokumenta gde se to može proveriti, a u koloni 8 najnužnija objašnjenja o kojim kategorijama i strukturi stanovništva se radi.

Dovršićemo analizu stanovništva Srebrenice pre i posle operacije „Krivaja 95“. Pogledajmo detaljnije kako izgledaju rezultati poređenja podataka o broju stanovnika Srebrenice pre operacije „Krivaja 95“ (tabela 2) i podataka o broju stanovnika Srebrenice posle operacije „Krivaja 95“ registrovanih kao izbeglice iz Srebrenice i vojnici 28. divizije Armije Bosne i Hercegovine (tabela 3). To će nam pomoći da utvrdimo u kojoj meri je odstupanje u broju stanovnika registrovanih posle operacije „Krivaja 95“ u odnosu na broj stanovnika Srebrenice koji se zatekao u njoj neposredno po otpočinjanju te operacije.

TABELA-4 ANALIZA TABELE-3

POLJE	GODINA	SVEGA	MUŠKO	ŽENSKO	VOJNO SPOSOBNI MUŠKARCI (15-64 GOD.)	ŽENE, DECA (DO 14 GOD.) STARCI (>65 DOD.)	IZVOR PODATAKA	NAPOMENA
A	JULI - AVGUST 1995. GOD.	$f + l = 35.632 + 3.000 = 38.632$ ŠTO JE Približno JEDNAKO d (BROJ STANOVNIKA U JULU 1995.GOD.			$A5(T-3) + l = 10.903 + 3.000 = 13.903$ ŠTO JE Približno JEDNAKO m (BROJ VOJNOSPOSOBNIH MUŠKARACA KOJI SU SE PROBIJALI KA TUZLI), ŠTO JE VIŠE OD C10 I D10 (T-2).	$A3(T-3) - A5(T-3) = 18.172 - 10.903 = 7.269$ $7.269 + A4(T-3) = 7.269 + 17.460 = 24.729 =$ Približno $O i$ ILI j		
B				$(f - j) + l = (35.632 - 23.000) + 3.000 = 12.632 + 3.000 = 15.632 =$ Približno m $(f - i) + l = (35.632 - 24.250) + 3.000 = 11.382 + 3.000 = 14.382 =$ Približno $O m$, ŠTO JE VIŠE OD C10 I D10 (T-2)		OD 15.000 VOJNOSPOSOBNIH MUŠKARACA KOLIKO JE KRENULO U PROBOJ, U TUZLI I OKOLINI REGISTROVANO JE ŽIVIH OD 14.382 DO 15.632 VOJNOSPOSOBNIH MUŠKARACA, ŠTO ZNAČI DA SU SE SVI ILI SKORO SVI PROBILI ILI SU EVAKUISANI U TUZLU I OKOLINU.		

Tabela 4, koja, u stvari, predstavlja analizu i poređenje podataka iz tabele 3 i 2, pomoćće nam da bacimo dodatno svetlo na pitanje o broju muslimanskih žrtava u Srebrenici.

Analiza koja sledi ozbiljno dovodi u pitanje zvaničnu verziju o broju pogubljenih Muslimana za vreme i posle operacije „Krivaja 95“ koju zastupaju muslimanska strana u BiH i Tužilaštvo Haškog tribunala.

Razmotrimo sada podatke iz tabele 4

Prvo, formula u polju A 2 tabele 4 predstavlja ukupno registrovane izbeglice iz Srebrenice u Tuzli i okolini nakon operacije „Krivaja 95“ (35.632), koje su žive registrovali vlada Bosne i Hercegovine i Svetska zdravstvena organizacija 4. avgusta 1995. godine, plus vojnici 28. divizije Armije Bosne i Hercegovine koji su se probili ka Tuzli i odmah se uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine, a nisu se registrovali kao izbeglice (3.000), što je jednako 38.632 stanovnika

iz Srebrenice koji su živi izašli u Tuzlu i okolinu za vreme i posle operacije „Krivaja 95“. Taj broj je približno jednak ili veći od broja stanovnika u Srebrenici u januaru 1995. godine [fusnota c) 36.005 Tabela 2] i julu 1995. godine [fusnota d) 38.000 i e) 42.000 tabela 2], nešto veći, za oko 1.377, od broja stanovnika u januaru 1994. godine [fusnota b) 37.255 tabela 2]. To ubedljivo sugeriše da su svi, ili skoro svi, stanovnici iz Srebrenice koji su se u njoj zatekli neposredno po otpočinjanju operacije „Krivaja–95“, živi izašli iz Srebrenice u Tuzlu i okolinu.

Ako pak izvršimo proračun na osnovu podataka generalnog sekretara UN iz njegovog izveštaja uz Rezoluciju Saveta bezbednosti UN broj 1019/1995 onda proračun i njegovi rezultati izgledaju ovako: 40.000 (ukupno registrovanih živih izbeglica iz Srebrenice nakon operacije „Krivaja 95“ u Tuzli i okolini, fusnota g) Tabele–3) minus 24.250 (živih žena, dece i staraca evakuisanih iz Poptočara u Tuzlu i okolinu, fusnota i) tabele 3), jednako je 15.750. Nadam se da je potpuno jasno i van svake razumne sumnje da ovaj broj (15.750) predstavlja broj vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca. Kao što se jasno vidi, ovaj broj je za 750 veći od gornje granice raspona vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca koji se zvanično probijao ka Tuzli i okolini (od 10.000 do 15.000).

Drugo, formula u polju A 5 tabele 4 predstavlja proračunati broj vojno-sposobnih muškaraca (10.903 A 5, tabela 3) od ukupnog broja registrovanih izbeglica iz Srebrenice (35.632 A 2, tabela 3), plus vojnici 28. divizije koji su se probili ka Tuzli i odmah se uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine, a nisu se registrovali kao izbeglice (3.000 D 5, tabela 3), jednako je 13.903 živih vojno-sposobnih muškaraca registrovanih kao izbeglice i kao vojnici Armije Bosne i Hercegovine. Taj broj je veći za 1.403 od srednje vrednosti (12.500) raspona od 10.000 do 15.000 vojno-sposobnih muškaraca [fusnota m), tabela 3] koji su se odvojili od svojih porodica i koji su odlučili da se probijaju iz okruženja ka teritoriji pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine. Osim toga, ovaj broj je skoro jednak ili za 903 veći od broja 13.000, koliko je vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca krenulo u proboj, a prema izjavi Mevludina Mandžića, zarobljenog pa oslobođenog od strane Srba (*Rojters*, 30. januar 1996). To nam ponovo sugeriše da se znatan broj vojno-sposobnih muškaraca zatečenih u Srebrenici nakon otpočinjanja operacije „Krivaja 95“ ipak probio ili na drugi način izašao na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine.

Treće, formula u polju B 5 tabele 4 predstavlja ukupan broj registrovanih izbeglica iz Srebrenice (35.632, A 2, tabela 3) minus žene, deca i starci evakuisani ili deportovani na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine iz Potočara (23.000, B 6, tabela 3) jednako je 12.632 lica. Ovaj broj predstavlja vojno-sposobne muškarce. Ako tome broju dodamo broj od 3.000 (D 5, tabela 3) vojnika 28. divizije koji su se probili ka Tuzli i odmah se uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine a nisu se registrovali kao izbeglice, dobićemo broj od 15.632 vojno-sposobnih muškaraca. Ovo je ključni podatak na koji treba fokusirati pažnju. Njegovim poređenjem sa ostalim podacima o vojno-sposobnim muškarcima koji se citiraju u tabelama ove analize, dovodi se u pitanje istinitost

zvanične verzije o broju ljudskih gubitaka u redovima Muslimana Srebrenice za vreme i posle operacije „Krivaja 95“.

Radi doslednosti, uzećemo sada u obzir i jednu hipotetičku situaciju. Naime, ako broju od 12.632 vojno-sposobna muškarca koji su registrovani među izbeglicama u Tuzli i okolini ne dodamo broj od 3.000 vojnika Armije Bosne i Hercegovine koji su se probili i odmah uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine, a nisu se registrovali kao izbeglice, opet ostajemo u granicama od 10.000 do 15.000 vojno-sposobnih muškaraca koji je krenuo u proboj. Ako bismo otišli korak dalje, pa da od gornje granice raspona (15.000) vojno-sposobnih muškaraca koji su krenuli u proboj oduzmemo broj 12.632 vojno-sposobna muškaraca koji su 4. avgusta 1995. godine registrovani među izbeglicama živi, dobićemo broj od 2.368 vojno-sposobnih muškaraca za koje bi se eventualno moglo reći da su nestali ili eventualne žrtve. Međutim od ovog broja (2.368) pouzdano se može oduzeti još oko 250 vojno-sposobnih muškaraca razmenjenih iz logora Batković kod Bijeljine posle 4. avgusta 1995. godine (prilog 7), oko 300 koji su se probili u Žepu, pa u Srbiju, da bi iz Srbije kasnije bili prebačeni na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine i oko 500 ili više (niko pouzdano ne zna koliko je muškaraca poginulo u proboju, a koliko ih se međusobno poubijalo) poginulih u proboju, što znači da ostaje 1.318 vojno-sposobnih muškaraca za koje bi se moglo reći da su nestali ili eventualne žrtve. Međutim, i taj broj je mnogo manji od broja 7.000 do 8.000 navodno pogubljenih vojno-sposobnih muškaraca, koliko prikazuju Muslimanska strana i Tužilaštvo Haškog tribunala.

Četvrto, druga formula u polju B 5, tabele 4 predstavlja ukupan broj registrovanih izbeglica iz Srebrenice (35.632 A 2, tabela 3) minus žene, deca i starci [24.250, B 6 pod i), tabela 3 prema podacima iz izveštaja Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija uz rezoluciju 1019 SB UN] evakuisani ili deportovani iz Potočara na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine jednako je 11.382 lica. Jasno je da se ovaj broj odnosi na vojno-sposobne muškarce. Ako sada ovom broju dodamo broj vojnika 28. divizije Armije Bosne i Hercegovine (3.000, D 5, tabela 3) koji su se probili na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine i odmah se uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine, a nisu se registrovali kao izbeglice, dobićemo broj od 14.382 vojno-sposobna muškarca. Značaj ovoga podatka nije nimalo manji od značaja podatka iznetog u prethodnom stavu (15.632) i sve što je rečeno za prethodni skoro u potpunosti može da važi i za ovaj podatak. Ali treba naglasiti da je ovaj broj (14.382) manji za 618 od gornje granice broja vojno-sposobnih muškaraca koji su se probijali ka teritoriji pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine (10.000 do 15.000, E 5, tabela 3), što bi nam dalo za pravo da zaključimo da je to broj vojno-sposobnih muškaraca za koje se eventualno može smatrati da su izgubili život ili nestali. Osim toga, ovaj broj (618) odgovara broju poginulih u toku proboja ili je veći za 118 od toga broja, a prema izjavi broj 9509 Hakije Huseinovića svedoka Tužilaštva, od 21. 09. 1995. godine, u kojoj stoji da je video oko 500 žrtava u koloni koja se probijala. Dakle, ni za ovaj broj (618) niko pouzdano ne može da kaže da su organizovano i planski pogubljeni. Pre bi se moglo zaključiti da je većina od njih

poginula u borbama tokom proboja iz okruženja i u međusobnim okršajima tokom borbi za Srebrenicu. To su onda, sa aspekta vojne profesije, legitimne žrtve i za koje se krivično ne odgovara, a pogotovo nikome se u vezi sa njima ne može pripisati odgovornost za genocid ili kršenje zakona i običaja ratovanja. Konačno, broj od 118 vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca predstavlja negativnu razliku između broja koji je krenuo u proboj (15.000) i broja registrovanih vojno-sposobnih muslimanskih muškaraca među izbeglicama i vojnicima A BiH, te bi se za njih moglo reći da su žrtve za koje se ne može pouzdano tvrditi da li su nestali, poginuli, na organizovan način i planski pogubljeni ili su usmrćeni oportunističkim ubistvima.

Peto, formula u polju A 6, tabele 4 predstavlja zbir ukupno registrovanih izbeglih muškaraca (18.172, A 3, tabela 3) minus broj registrovanih živih vojno-sposobnih muškaraca (10.903, A 5, tabela 3) jednako je 7.269 lica. Ovaj broj predstavlja muškarce do 15 i preko 64 godine. Ako sada tome broju (7.269) dodamo broj žena (17.460, A 4, tabela 3) dobićemo broj od 24.729 lica. To predstavlja broj žena, dece i staraca, kako je i prikazano u tabeli 4 i on je približno ili skoro jednak broju žena, dece i staraca (24.250 ili 23.000) prikazanom u polju B 6, tabele 3. Ova opservacija nam je poslužila pretežno kao potvrda ispravnosti naših proračuna i analiza.

Šesto, pošto smo utvrdili da su 15.632 vojno-sposobna muškarca registrovana među izbeglicama i u Armiji Bosne i Hercegovine kao živi nakon završetka operacije „Krivaja 95“, onda sledi da je u tom slučaju u Srebrenici početkom jula 1995. godine bilo 26.053 muškaraca ukupno ili 51.084 stanovnika ukupno. Očigledno je da, prema dostupnim podacima iz muslimanskih izvora i izvora međunarodnih organizacija, u Srebrenici tada nije bilo toliko stanovnika.

Sedmo, razmotrimo sada ekstremnu situaciju. Ako broju od 15.632 registrovanih vojno-sposobnih muškaraca nakon operacije „Krivaja 95“ dodamo približno oko 7.000 navodno pogubljenih vojno-sposobnih muškaraca, dobićemo broj od 22.632 vojno-sposobna muškarca. U tom slučaju u Srebrenici bi početkom jula 1995. godine trebalo je da bude 37.720 muškaraca ukupno ili 73.961 stanovnika ukupno. Očigledno je da, prema dostupnim podacima, toliko stanovnika nije bilo u Srebrenici ni početkom jula 1995. godine niti ikada, pa ni po podacima predsednika Predsedništva opštine Srebrenica kojima oni kalkulišu pred međunarodnim organizacijama kako bi dobili što više humanitarne pomoći. Prema dostupnim podacima (vojni ekspert Tužilaštva Haškog tribunala) najveća cifra o broju stanovnika u enklavi Srebrenica je 50.000 do 60.000, i to u aprilu 1993. godine, od čega je UNPROFOR, da bi umanjio posledice humanitarne krize izazvane tako velikim brojem stanovnika na malom i skućenom području, oko 9.000 muslimana evakuisao na područje Tuzle, da bi potom vlasti u Sarajevu primorale Ujedinjene nacije da obustavi te transporte. U „Izveštaju o komandnoj odgovornosti“ generala Batlera, u trećem odeljku, pod „C“, u paragrafu 3.5 stoji:

„Kada su počeli da stižu izveštaji o sve većoj humanitarnoj krizi u Srebrenici, zvaničnici UNPROFOR-a, među kojima je bio i komandant UNPROFOR-a general Morion, došli su u Srebrenicu da bi lično videli kakva je situacija. U Srebrenici su se suočili sa situacijom u kojoj je 50.000–60.000 ljudi bilo stisnuto na području oko grada čija je površina iznosila oko 150 kvadratnih kilometara. Ti ljudi su bili bez struje, s malo pitke vode, a zalihe hrane i lekova su im nestajale. Da bi omogućio uklanjanje tog stanovništva, VRS je dozvolio UNPROFOR-u da u tu svrhu pošalje kamione. Približno 9.000 bosanskih Muslimana uspešno je prebačeno na područje Tuzle, a potom su vlasti u Sarajevu primorale UN da obustavi te transporte. Posle toga, dana 16. aprila 1993. godine Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija usvojio je Rezoluciju 819 (1993) kojom je stvorena srebrenička „zaštićena zona“.²

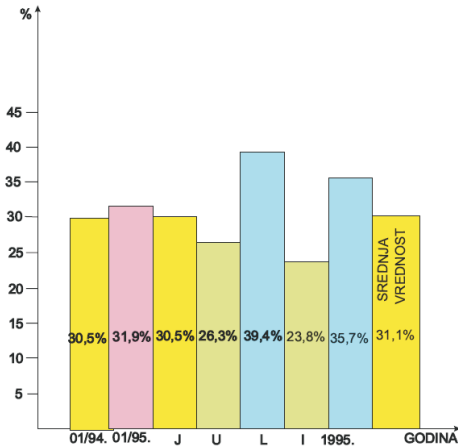
Osmo, u svakom slučaju, broj vojno-sposobnih muškaraca prikazanih u polju B 5, tabele 4 (15.632 ili 14.382) veći je od brojeva koje se odnose na istu populaciju prikazanih u poljima C 10 i D 10 u tabeli 2. Ali neizbežno se nameće pitanje: Kako je moguće da je broj radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca koji su kao živi registrovani među izbeglicama i u 2. K Armije Bosne i Hercegovine posle operacije „Krivaja 95“ — dakle nakon pada ili osvajanja Srebrenice, bio skoro jednak ili čak i veći od broja koji se zatekao u Srebrenici po otpočinjanju operacije „Krivaja 95“?

I broj vojno-sposobnih muškaraca prikazanih u polju A 5, tabele 4 (proračunati broj vojno-sposobnih muškaraca 10.903 plus 3.000 vojnika ABiH koji se nisu registrovali kao izbeglice jednako je 13.903 vojno-sposobnih muškaraca) takođe je veći od brojeva iste populacije prikazanih u poljima C 10 i D 10, tabele 2.

Rekli smo da ćemo procenite učešća radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju stanovnika Srebrenice pre i posle operacije „Krivaja 95“ međusobno uporediti, bez namere da se bavimo brojem eventualnih muslimanskih žrtava u toku i posle te operacije, ali sa namerom da nam ta poređenja posluže kao potvrda ispravnosti odabrane metode istraživanja. Ali kao što će se videti, analizom grafikona 7 i 8 i njihovim poređenjem sa grafikonom 6, ta će analiza pokazati i nešto više od potvrde ispravnosti i pouzdanosti odabrane metode istraživanja. Pogledajmo, dakle grafikone 7 i 8 i posvetimo se njihovoj kratkoj analizi.

Ako bismo za procenite prikazane plavom bojom uzeli srednju vrednost (12.500) — muškaraca koji su krenuli u proboj (od 10.000 do 15.000), lako bismo uočili da bi se procenti skoro poklapali sa ostalim procentima prikazanim na ovom grafikonu — oko 30% do 32%, što nas još jednom uverava u ispravnost odabrane metodologije istraživanja. Značaj ovog grafikona i podataka iskazanih na njemu upravo je u činjenici da nam potvrđuje ispravnost odabrane metodologije i utvrđenih tendencija u kretanju stanovništva.

² ICTY: *Prosecutor v. Popovic et. al.* [IT-05-88].

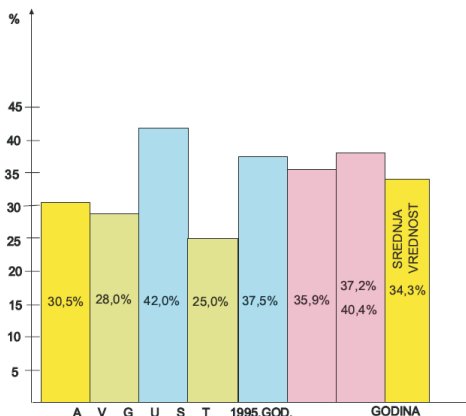
GRAFIKON-7 PROCENAT UČEŠĆA RADNO SPOSOBNIH (VOJNOSPOSOBNIH) MUŠKARACA U UKUPNOM BROJU STANOVNIŠTVA.

landskom bataljonu i specijalnom izveštioju za ljudska prava). Srednja vrednost procenta je približno 25,5% ili, tačnije 37,55%.

Dakle, može se zaključiti da srednja vrednost učešća radno-sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju stanovništva iznosi 31,1%.

Napomene uz grafikon 8

1. Žutom bojom prikazan je procenat dobijen na osnovu proračunatog broja radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca (10.903, A 5, T 3) u odnosu na ukupan broj registrovanih izbeglica posle operacije „Krivaja 95“ (35.632). Ako za obe ove vrednosti dodamo 3.000 vojnika ABiH koji se nisu registrovali kao izbeglice, onda će procenat biti 35,9%. U tom slučaju, ukupan procenat prikazan na kraju dijagrama biće 35,3%.

GRAFIKON-8 PROCENAT UČEŠĆA RADNO SPOSOBNIH (VOJNOSPOSOBNIH) MUŠKARACA U UKUPNOM BROJU STANOVNIŠTVA SREBRENICE REGISTROVANOG KAO IZBEGLICE UTUŽILI I OKOLINI MESEC DANA POSLE OPERACIJE „KRIVAJA-95“.

Napomene uz grafikon 7

1. Žutom bojom prikazani su procenti dobijeni na osnovu proračunatog broja radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca (11.394, A 10 T 2 i 13.762, B 10, T 2, za januar 1994. godine i 11.621 i 12.845, D 10, T 2 za juli 1995. godine)

2. Ljubičastom bojom prikazan je procenat na osnovu tačno utvrđenog (popisanog) broja tih muškaraca.(11.495, C 10, T 2)

3. Zelenom bojom prikazani su procenti na osnovu donje granice (10.000), onih koji su krenuli u proboj, i to u odnosu na ukupan broj stanovnika (38.000 po UNHCR) i (42.000 po holandskom bataljonu i specijalnom izveštioju za ljudska prava). Srednja vrednost procenta je približno 25% ili, tačnije, 25,05%.

4. Plavom bojom prikazani su procenti na osnovu gornje granice (15.000) onih koji su krenuli u proboj, i to u odnosu na ukupan broj stanovnika (38.000 po UNHCR) i (42.000 po holandskom bataljonu i specijalnom izveštioju za ljudska prava). Srednja vrednost procenta je približno 25,5% ili, tačnije 37,55%.

2. Zelenom bojom prikazan je procenat od ukupno registrovanih izbeglica 35.632, fusnota f), T 3 ili 40.000, fusnota g), T 3, računato od donje granice (10.000) onih koji su krenuli u proboj. Srednja vrednost procenta je 26,5.

Ako ukupnom broju registrovanih izbeglica dodamo 3.000 vojnika ABiH koji se nisu registrovali kao izbeglice dobićemo broj od 38.632, koji predstavlja ukupno registrovano živo stanovništvo Srebrenice posle operacije „Krivaja 95“ i, ako sada izračunamo procenat vojno-sposobnih muškaraca, dobićemo procenat od 25,88.

3. Plavom bojom prikazan je procenat, ali od gornje granice (15.000) onih koji su krenuli u proboj. Srednja vrednost procenta je 39,7.

Ako procenat izračunavamo od ukupnog broja registrovanih stanovnika Srebrenice posle operacije „Krivaja-95“ (38.632), onda će taj procenat biti 38,8.

4. Ljubičastom bojom prikazani su procenti broja radno sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca registrovanih među izbeglicama i u ABiH živi (10.903+3.000=13.903), od ukupnog broja registrovanih izbeglica i vojnika Armije Bosne i Hercegovine (38.632, A 2, T 4) posle operacije „Krivaja 95“ koji su registrovani, takođe živi u Tuzli i okolini. Procenat od 37,2 odnosi se na procenat broja vojno-sposobnih muškaraca registrovanih među izbeglicama i u ABiH posle operacije „Krivaja 95“ (15.632, B 5,T 4) od ukupnog broja registrovanih živih izbeglica i vojnika ABiH (38.632) koje je registrovala vlada u Sarajevu, a procenat od 40,4 odnosi se na procenat broja vojno-sposobnih muškaraca registrovanih među izbeglicama (14.382 B 5,T 4) od ukupnog broja registrovanih izbeglica iz Srebrenice posle operacije „Krivaja 95“, a na osnovu podataka iz Izveštaja generalnog sekretara UN uz Rezoluciju SB UN 1019/1995. Srednja vrednost procenta je 38,8.

Srednja vrednost procenta učešća radno-sposobnih (vojno-sposobnih) muškaraca u ukupnom broju stanovništva registrovanih kao izbeglice iz Srebrenice i u Armiji BiH posle operacije „Krivaja 95“ iznosi 34,3% ili 35,3, što je više od srednje vrednosti za iste kategorije stanovništva pre operacije „Krivaja 95“ (31,1%) i od srednje vrednosti za period od 1953. do 1991. godine (27,6%), kao što se vidi na grafikonu 6.

Krajnje je neobična i interesantna činjenica da su svi procenti radno, (odnosno vojno-)sposobnih muškaraca koji su bili registrovani živi posle operacije „Krivaja 95“ u ukupnom broju izbeglih osoba, civila i vojnika 28. divizije Armije BiH, čak nešto veći od procenta na grafikonu 6, koji se odnosi na stanovnike Srebrenice u julu 1995. godine, neposredno pre otpočinjanja operacije „Krivaja 95“.

Razmotrimo i tabelu 5

U ovoj tabeli prikazani su podaci o nestalim Muslimanima za vreme i posle operacije „Krivaja 95“, a na osnovu Izveštaja generalnog sekretara Ujedinjenih nacija uz Rezoluciju Saveta bezbednosti broj 1019 od 27. 11. 1995. godine.

TABELA-5 PREGLED MUSLIMANA SREBRENICE KOJI SU POTRAŽIVANI KAO NESTALI *

SVEGA	DUPLIKAT	NAPUSTILO ENKLAVU PRE OPERACIJE	OSTATAK	NAPOMENA
10.000	2.000	5.000	3.000 (3.290)	

* Prema izveštaju generalnog sekretara Ujedinjenih nacija uz Rezoluciju Saveta bezbednosti UN broj 1019/1995 od 27. 11. 1995. godine. Od 10.000 navodno nestalih, koliko su porodice prijavile za traženje, za 2.000 lica je utvrđeno da se radi o duplim zahtevima, za 5.000 je utvrđeno da su napustili enklavu pre, u toku i posle napada Vojske Republike Srpske na Srebrenicu. (Prema podacima Džonatana Rupera, „Ikona Srebrenice“, „Informativni bilten prevoda“, br. 2/2004, Centar za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije, Beograd, komandant Armije Bosne i Hercegovine potvrdio je Parlamentu u Sarajevu da je 5.000 vojnika Armije Bosne i Hercegovine pobešlo uglavnom nepovređeno u Tuzlu). Ostatak od 3.000 lica (MKCK je registrovao i izlistao tačno 3.290 lica navodno nestalih tokom pada Srebrenice) probio se na teritoriju pod kontrolom snaga ABiH, a prema izveštaju *New York Timesa* od 17. 07. 1995. godine koji je potpisao novinar Kris Hedžis.

Zahtevi muslimanskih porodica za traženje nestalih i prijave lica koja su nestala obuhvataju oko 10.000 ljudi. Proverom relevantnih međunarodnih organizacija, pre svih МКСК, za 2.000 lica je utvrđeno da se radi o duplikatima zahteva, odnosno da se radi o istim osobama navedenim u zahtevima više članova porodice. Za oko 5.000 lica sa spiskova prijave nestalih je utvrđeno da su napustili enklavu pre otpočinjanja operacije „Krivaja–95“. Ostatak od oko 3.000 ili tačno 3.290, koliko je МКСК izlistao imena nestalih tokom pada Srebrenice, probilo se iz okruženja (probilo se 3.000 do 4.000, prema izveštaju Krisa Hadžisa objavljenom u *Njujork Tajmsu* 17. jula 1995. godine). A prema časopisu *Defense & Foreign Affairs*, oko 3.000 imena sa spiska žrtava u Srebrenici koji je sastavio Crveni krst odgovaralo je imenima sa spiska birača na izborima u Bosni 1996. godine. Osim toga, ovaj broj u potpunosti odgovara broju od 3.000 (ili i više, kao što smo prethodno videli) vojnika 28. divizije koji su se probili i odmah se uključili u 2. K Armije Bosne i Hercegovine, a nisu bili registrovani kao izbeglice.

Ova kratka analiza nestalih Muslimana za vreme i posle operacije „Krivaja 95“ poklapa se sa prethodnim analizama i uverava nas da su one validne, a njihovi rezultati verodostojni.

Ratko Škrbić

A POPULATION ANALYSIS OF SREBRENICA

Data are presented on the population of Srebrenica derived from the population census and from other official sources. Also presented are data about the number of inhabitants of Srebrenica enclave who were registered by local Moslem municipal and civil defense authorities, as well as by international forces and organizations in the region during the conflict in Bosnia and Herzegovina. A comprehensive and comparative picture is presented, based on available population data, of the probable number of inhabitants in Srebrenica before, during, and immediately after the completion of the “Krivaja 95” military operation, which was carried out by Serbian forces in July of 1995 and which resulted in the takeover of the enclave. It is concluded that a comparative analysis of population figures supports the inference of population loss, but on a rather modest scale, and not remotely close to the official version of about 8.000.